

De gebreken van het loopbaanonderbreken

Een studie naar de longitudinale gevolgen van loopbaanonderbrekingen

Frans, D. & Mortelmans, D. 2009. *Longitudinale gevolgen van loopbaanonderbrekingen*. Leuven/Antwerpen: WSE Report 2009.

Sinds het stelsel van loopbaanonderbrekingen in 1985 werd ingevoerd in België, richtte het onderzoek naar deze maatregel zich in belangrijke mate op de opnamegraad ervan. Veel minder aandacht ging naar mechanismen van opname of gevolgen van loopbaanonderbreking voor de verdere carrière, het inkomen of het welzijnsniveau van de onderbrekers. Dit is jammer, aangezien uit buitenlands onderzoek blijkt dat deze gevolgen wel eens niet helemaal zouden overeenstemmen met wat beleidsmatig beoogd wordt met de maatregel. Soms genereert een onderbreking zelfs het omgekeerde van wat oorspronkelijk de intentie was. Een van de negatieve gevolgen van loopbaanonderbreking die bijvoorbeeld vastgesteld werd, is het negatieve inkomenseffect, in het bijzonder bij vrouwelijke onderbrekers. Dat zou betekenen dat het stelsel genderongelijkheid eerder bestendigt, wat indruist tegen een Gelijkekansenbeleid.

Het beleid voorziet met het stelsel van loopbaanonderbrekingen in tijd en geld om werknemers de mogelijkheid te bieden hun loopbaan tijdelijk te onderbreken om welke reden dan ook (Vanderweyden, 2002). Een goede afstemming van werk- en privéleven is daarbij uitgegroeid tot een van de belangrijkste doelstellingen van het stelsel. De onderbreking zou mensen immers in staat stellen verschillende levensdomeinen beter op elkaar af te stemmen. Deze combinatie kan daarbij variëren naargelang de levensfase waarin men zit

of naargelang de gezins- en arbeidssituatie. Onderzoek naar de impact van loopbaanonderbrekingen is echter veelal gelimiteerd tot financiële gevolgen. Bijna alle internationale studies komen tot de conclusie dat er significante inkomensverliezen zijn na het nemen van een werkonderbreking (o.a. Román, 2006; Albrecht, 1998). Vooral vrouwen zouden geconfronteerd worden met de negatieve werking van dergelijke beleidsmaatregelen wat de genderkloof bestendigt. Dit druist daarmee rechtstreeks in tegen een beleid naar meer gendergelijkheid.

Beslissingen op de arbeidsmarkt, zoals het nemen van een tijdelijke werkonderbreking, hebben echter niet enkel een invloed binnen

het arbeidsleven. De loopbaan ligt immers ingebed in de levensloop die gekenmerkt wordt door een vervlechting van verschillende levensdomeinen (gezin, vrije tijd, tevredenheid, gezondheid, enz.). Het gebrek aan wetenschappelijk onderzoek in België over de precieze gevolgen van dergelijke flexibele beleidsmaatregelen is mede een gevolg van een gebrek aan uitgebreide en recente longitudinale data.

In dit onderzoek gaan we de inkomenseffecten van loopbaanonderbrekingen na voor vrouwen én

mannen. Dit laatste omdat mannelijke onderbrekers door hun geringe aantal in de meeste studies weggelaten worden. Naast het inkomen ligt de focus van de studie ook op tevredenheid en gezondheid, aangezien in het verleden vaak werd uitgegaan van een louter economisch perspectief. We bekijken de gevolgen over een periode van elf jaar om lange termijn effecten te kunnen inschatten. De enige kanttekening die geplaatst dient te worden is dat men voorzichtig moet zijn bij het interpreteren van de resultaten wegens de beperkte omvang van de dataset. Dit mag echter geen belemmering zijn om de studie te gebruiken als een leidraad voor verder onderzoek, teneinde beleidsmakers een middel aan te reiken om het werk-levenbeleid te optimaliseren.

Methodologie en data

In deze studie werden alle analyses uitgevoerd op basis van de Panel Studie van Belgische Huishoudens (PSBH). Deze dataset bevat gegevens over een periode van elf jaar, startend in 1992. Er zijn tijdens de looptijd van het panel longitudinale gegevens beschikbaar van 141 respondenten die een voltijdse loopbaanonderbreking hebben genomen in deze periode. De onderzochte groep loopbaanonderbrekers bestaat uit 118 vrouwen (85%) en 23 mannen (15%). Deze verhouding sluit aan bij vergelijkbare surveys (Glorieux, 2006). Mannen zijn niet snel geneigd hun loopbaan voltijds te onderbreken om welke reden dan ook. Vrouwen daarentegen blijken vaak een loopbaanonderbreking te nemen omwille van gezinsredenen. Het zijn dan ook hoofdzakelijk vrouwen die hun arbeidsuren aanpassen om werk en gezin te combineren (Glorieux, 2007).

In het rapport worden verschillende multilevel-modellen geschat om de impact van het nemen van een loopbaanonderbreking in kaart te brengen. Longitudinale data worden daarbij gezien als multilevel-data met herhaalde metingen genest binnen individuen, wat leidt tot een twee-level model met de tijdsmomenten op het laagste niveau en de individuen op het tweede niveau. De groep loopbaanonderbrekers wordt in de modellen vergeleken met een controlegroep. Deze laatste is op dezelfde manier samengesteld als de groep loopbaanonderbrekers gematcht op geslacht, onderwijs en leeftijd. Dit leverde in totaal 141 werknemers op die géén onderbreking hebben genomen gedurende dezelfde periode.

Verkennde analyses: wie zijn de voltijdse loopbaanonderbrekers?

De groep loopbaanonderbrekers onderscheiden zich duidelijk in een aantal achtergrondkenmerken: het zijn voornamelijk gehuwde vrouwen, tussen de 30 en 39 jaar, die iets hoger geschoold zijn en vaak meerdere kinderen hebben. De kleine groep mannelijke onderbrekers daarentegen vertoont heel andere kenmerken. Zij zijn vaker niet-samenwonend, zonder kinderen en met een diploma hoger secundair. De PSBH bevat geen motivationele kenmerken voor de onderbreking, maar het profiel van beide groepen doet vermoeden dat mannen en vrouwen duidelijk andere motieven hadden om hun loopbaan te onderbreken. Hoewel we dit niet kunnen bevestigen in de huidige studie, blijkt uit voorgaande studies (De Lathouwer e.a., 2006; Glorieux e.a., 2007) dat vrouwen een voltijdse onderbreking eerder zouden nemen voor het gezin, terwijl dit bij mannen veeleer in het teken zou staan van andere werkactiviteiten (bijvoorbeeld de transitie naar zelfstandige). Mogelijk is de motivatie ook verantwoordelijk voor verschillen in gevolgen, al blijft dat duister op basis van de PSBH-data.

Als we kijken naar de gevolgen van de onderbreking met betrekking tot het inkomen, de gezondheid en de tevredenheid, dan leveren de verkennde analyses enkele duidelijke verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke loopbaanonderbrekers. De inkomens van mannen liggen over het algemeen hoger dan die van vrouwen over de hele geobserveerde periode. Deze inkomensongelijkheid is niet zo verrassend want dit is reeds door veel studies vastgesteld. Wel wordt duidelijk dat mannelijke onderbrekers een grotere terugval kennen in inkomen tijdens de onderbreking. Hun hogere loon (in vergelijking met vrouwen) maakt dat de terugval naar het vervangingsinkomen dat men krijgt bij het nemen van een loopbaanonderbreking, veel groter is. Op de andere twee domeinen zien we dat mannelijke loopbaanonderbrekers steevast een slechtere gezondheid en tevredenheid rapporteren dan vrouwen. Hier zijn er echter geen verschillen terug te vinden voor of na de onderbreking.

Bij een vergelijking met de controlegroep zien we, behalve voor het aanvangsjaar in 1992, lagere inkomensniveaus voor loopbaanonderbrekers. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Dit kan erop

wijzen dat men ongeveer met hetzelfde inkomensniveau start, maar dat er een inkomensderving ontstaat als gevolg van de loopbaanonderbreking. Naar gezondheid en tevredenheid zijn er nauwelijks verschillen zichtbaar tussen loopbaanonderbrekers en niet-onderbrekers. Mannelijke loopbaanonderbrekers geven echter steeds een slechtere gezondheid en tevredenheid op dan niet-onderbrekers. Deze relatie is bij vrouwen net omgekeerd: hier scoren de onderbrekers over het algemeen beter op de gezondheids- en tevredenheidsschalen dan hun niet-onderbrekende tegenhangers.

Longitudinale analyse van gevolgen van loopbaanonderbreking

De impact van een loopbaanonderbreking wordt vervolgens geanalyseerd aan de hand van een longitudinaal multilevelmodel. De bedoeling van deze analyses is om de bivariate analyses van verschillen tussen onderbrekers en niet-onderbrekers verder uit te werken en mogelijk te verklaren. Op het eerste niveau modelleren we een discontinue tijd omdat er op een gegeven moment een onderbreking wordt genomen. Dit gebeurt aan de hand van drie tijdsvariabelen die de voor, tijdens en na situatie bepalen. Dit niveau weerspiegelt aldus de herhaalde

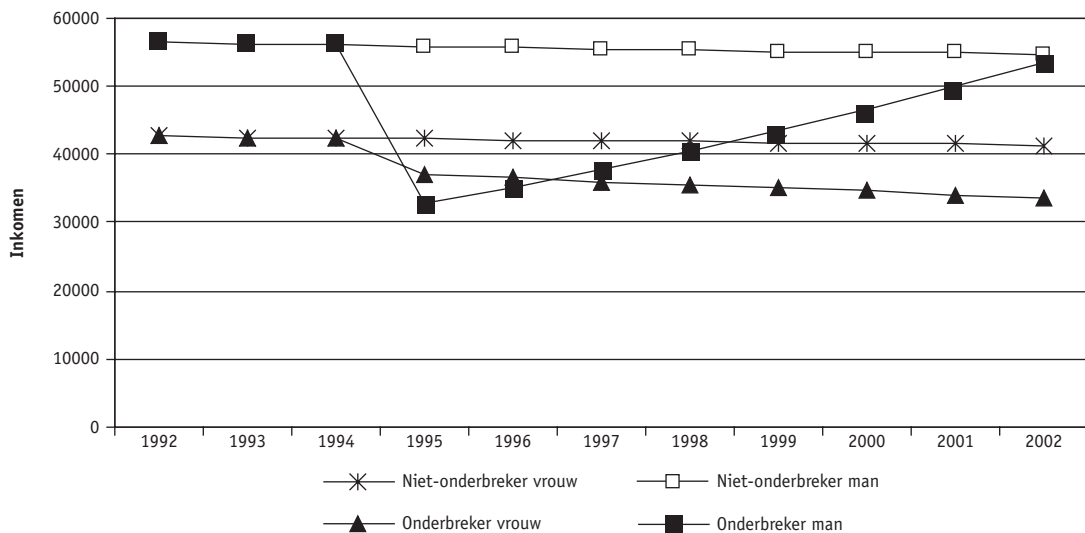
metingen die de veranderingstrajecten voorstellen *binnen* een individu. Op het tweede niveau worden tijdsconstante variabelen opgenomen die verschillen *tussen* individuen modelleren (Hox, 2002).

Het inkomen blijkt een significante terugval (gemiddeld -11%) te kennen op het moment van de onderbreking. Men valt immers terug op een vervangingsinkomen van de overheid. Er is echter geen significante afwijking in inkomensgroei waar te nemen na de onderbreking tussen onderbrekers en niet-onderbrekers. Dit wil zeggen dat mensen een achteruitgang kennen in inkomen op het moment van de onderbreking, maar daarna geen herstel kennen in inkomen waardoor zij telkens minder zullen verdienen dan hun niet-onderbrekende collega's. Wanneer we geslacht mee opnemen in onze analyses, komen we evenwel tot enkele belangrijke bevindingen (zie figuur 1).

Voor de mannen in onze data vinden we bewijzen van negatieve gevolgen op het gebied van inkomen. Zij ervaren op het moment van de onderbreking een significante terugval in inkomen (-33%). Na de onderbreking vertonen mannelijke loopbaanonderbrekers echter een grotere stijging in inkomen (met een gemiddelde groei van 8% per jaar) in vergelijking met de niet-onderbrekende mannen.

Figuur 1.

Geschatte inkomensveranderingen na controle voor onderbrekers en niet-onderbrekers opgesplitst naar geslacht op basis van een longitudinaal multilevelmodel met discontinue tijdsmeting

In deze dataset zijn er dus tekenen van een herstel in inkomen na de onderbreking bij mannen. Vrouwen blijken een minder hard inkomensverlies te kennen op het moment van de onderbreking (-12%) dan mannen. Maar zij worden geconfronteerd met een blijvende inkomensachterstand ten opzichte van de niet-onderbrekende vrouwen. Er zijn namelijk geen significante effecten na de onderbreking wat wijst op een gelijke inkomensgroei voor beide groepen. Er is dus geen sprake van een herstel in inkomen na de onderbreking zoals bij mannen.

Naast deze inkomensgevolgen komen we op gebied van gezondheid ook tot enkele opmerkelijke bevindingen. In het algemeen zien we in onze analyses een dalende trend in de gezondheid van individuen. Er zijn echter indicaties dat vrouwen een betere gezondheid rapporteren tijdens de onderbreking, wat zich met een positieve trend doorzet na de onderbreking. Dit in vergelijking met de negatieve evolutie in gezondheid bij vrouwen die geen onderbreking hebben genomen. Deze bevindingen moeten echter als indicatief beschouwd worden, want de effecten blijken niet significant te zijn. Bij mannen zien we een kleine terugval in gezondheidsrapportage op het moment van de onderbreking. Na de onderbreking zien we echter een positieve trend in gezondheid, wat kan resulteren in een betere algemene gezondheid op langere termijn.

Volgens onze analyses waren er geen significante effecten van loopbaanonderbrekingen terug te vinden op vlak van tevredenheid. De verschillende tijdsvariabelen bleken niet significant, waardoor er geen significant onderscheid gemaakt kan worden in de situatie voor, tijdens of na de onderbreking. Toch zijn er ook hier aanwijzingen van positieve effecten van loopbaanonderbrekingen zowel tijdens de onderbreking als na de onderbreking voor zowel mannen als vrouwen. De beperkte dataset noopt echter tot voorzichtigheid. Toch is het interessant voor toekomstig onderzoek om zich op verschillende domeinen te richten, waaronder ook tevredenheid, gezien deze domeinen een grote invloed hebben op de arbeidsmarktbeslissingen en -positie.

Besluit

In deze studie vinden we indicaties van positieve effecten van loopbaanonderbrekingen op de

gezondheid en tevredenheid van mannen en vrouwen. Daartegenover vinden we echter ook negatieve inkomenseffecten die op langere termijn vooral vrouwen treffen. Enige nuances zijn niettemin op zijn plaats in deze studie. Het gaat namelijk om een beperkte dataset, waarbij enkel voltijdse loopbaanonderbrekers gevolgd konden worden. Bovendien dateert de Panelstudie van Belgische Huishoudens (PSBH) nog van voor 2002, zodat er geen rekening gehouden wordt met de recente hervormingen. Ondanks de beperkingen van de studie, zien we toch aanzetten voor verder onderzoek naar de gevolgen van een onderbreking op korte en middellange termijn.

Een eerste doel van bijkomend onderzoek is een representatieve evaluatie van de onderbrekingsmaatregelen. Beleidsmakers dienen immers steeds op de hoogte te zijn van de gevolgen van hun beleid en dienen mogelijke neveneffecten die eruit voort zouden vloeien op te vangen. Als er negatieve gevolgen zoals het versterken van de genderongelijkheid verbonden zijn aan loopbaanonderbrekingen, dan is het belangrijk om deze in kaart te brengen en bij te sturen. Daarbij mogen we niet enkel oog hebben voor de economische factoren, want als tijdscrediet als doel heeft een betere balans na te streven tussen verschillende levensdomeinen, dan moet ook aanvullend onderzoek gebeuren naar de sociale en gezondheidsfactoren.

Deze eerste analyses maken duidelijk dat de mogelijkheid creëren om de loopbaan te onderbreken alleen onvoldoende is om een betere balans te bekomen tussen werk- en gezin. Tegelijk wijzen ze op mogelijke ongelijkheden in de loopbanen van mannen en vrouwen. Daarbij kan een verhoging van de steekproef misschien meer licht werpen op de ongelijkheden die ook bestaan binnen beide groepen. Het is immers heel goed denkbaar dat het bepaalde mannen en vrouwen zijn die relatief meer nadeel ondervinden van een onderbreking. Hier is tot op vandaag echter weinig data over beschikbaar.

*Dorien Frans
Dimitri Mortelmans
Centrum voor Longitudinaal en Levensloop Onderzoek
(CELLO)*

Bibliografie

- Albrecht, J.W. e.a. 1998. Career Interruptions and Subsequent Earnings: A Reexamination Using Swedish Data. *The Journal of Human Resources*, 34, (2), 294-311.
- De Lathouwer, L., Debacker, M. & Bogaerts, K. 2006. Zorg in moderne verzorgingsstaten en sociaal beleid: het Belgische tijdskrediet. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 48, 367-399.
- Glorieux, I., Desmet, B. & Vandeweyer, J. 2007. *Wie zijn de loopbaanonderbrekers? Socio-demografische kenmerken, motivaties en arbeidshouding van loopbaanonderbrekers*. Brussel: VUB.
- Hox, J. 2002. *Multilevel Analysis: Techniques and applications*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Román, A. 2006. *Deviating from the standard: effects on labor continuity and career patterns*. Amsterdam, Nederland: Dutch University Press.
- Vanderweyden, K. 2002. *Van loopbaanonderbreking naar tijdskrediet: Een verhaal van een wijzigend maatschappelijk discours*. PSW-paper.